

LAGRÅDET

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2026-02-23

Närvarande: F.d. justitieråden Severin Blomstrand och Martin Borgeke samt justitierådet Martin Nilsson

En snabbare utbyggnad av kriminalvårdsanstalter och häkten

Enligt en lagrådsremiss den 3 februari 2026 har regeringen (Landsbyggs- och infrastrukturdepartementet) beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i plan- och bygglagen (2010:900),
2. lag om ändring i plan- och bygglagen (2010:900).

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av ämnesrådet Anna Förander, biträdd av departementssekreteraren Sanna Keivanlo.

Förslagen föranleder följande yttrande.

Det första förslaget till lag om ändring i plan- och bygglagen

9 kap. 71 a §

Enligt paragrafen ska ett tidsbegränsat bygglov få ges för en åtgärd som avser en kriminalvårdsanstalt eller ett häkte. I författningskommentaren anges att med kriminalvårdsanstalt avses en byggnad som används som kriminalvårdsanstalt enligt fängelselagen (2010:610). Det redovisas inga överväganden om den valda begränsningen. Exempelvis kan frågan ställas om inte lagen borde omfatta kontrollerat boende enligt lagen (2025:1053) om verkställighet av fängelsestraff med elektronisk övervakning.

Paragrafen är utformad efter förebild av 71 §. Lagrådet förordar att den formuleras i närmare anslutning till förebilden. Efter ytterligare någon språklig ändring kan paragrafen ges följande lydelse.

- Ett tidsbegränsat bygglov för en åtgärd som avser en kriminalvårdsanstalt eller ett häkte får ges om sökanden begär det och
1. det är tekniskt möjligt att återställa platsen eller byggnadsverket, och
  2. åtgärden är förenlig med vad som föreskrivs i någon av 56–66 §§.

16 kap. 12 a §

I paragrafen bemyndigas regeringen att meddela föreskrifter om undantag från vissa bestämmelser i plan- och bygglagen för att kunna åtgärda en akut och påtaglig risk för en allvarlig brist på platser i kriminalvårdsanstalter och häkten. I detta sammanhang kan noteras att Kriminalvården i sitt remissvar till Straffreformutredningen (SOU 2025:66) konstaterar att utredningens förslag innebär genomgripande förändringar av straff- och påföljdssystemet och att förslagen förväntas innebära ett behov av minst 10 000 nya platser i anstalt och häkte vid full effekt. Kriminalvården anser därför att myndighetens möjligheter att omhänderta aktuella förslag är kraftigt begränsade. Det går därför, som flera remissinstanser också

konstaterat, att argumentera för att bemyndigandet utifrån rekvisiten redan kan användas.

Mot den bakgrunden anser Lagrådet att bemyndigandet är alltför generellt utformat, att det innebär avsteg från de demokratiska processer som plan- och bygglagen utgår från samt att konsekvenserna inte är utredda och inte går att bedöma. Om regeringen anser att det behövs fler fängelse- och häktesplatser bör konkreta förslag läggas fram som Riksdagen kan ta ställning till. Till saken hör att regeringens föreskrifter inte granskas av vare sig riksdagen eller Lagrådet.

Bemyndigandet skiljer sig dessutom från nuvarande föreskriftsbemyndiganden för extraordinära situationer genom att befintliga bemyndiganden kännetecknas av att de avser situationer som inte kan förutses (naturhändelser, tillströmning av asylsökande och spridning av samhällsfarlig sjukdom), medan det aktuella förslaget i huvudsak är en förutsägbar konsekvens av regeringens kriminalpolitik. I lagrådsremissen anges att föreskriftsrätten bara ska användas när det inte finns möjligheter att med andra medel åtgärda den allvarliga bristen på fängelse- eller häktesplatser. Lagrådet vill här påpeka att det finns andra möjligheter att åtgärda sådana brister, t.ex. genom att inte genomföra de straffskärpningar som regeringen föreslår.

Lagrådet avstyrker därför att regeringen bemyndigas att meddela föreskrifter om undantag från vissa bestämmelser i plan- och bygglagen på det sätt som anges i den föreslagna 16 kap. 12 a §.

Om regeringen, trots Lagrådets avstyrkande, för vidare förslaget, har Lagrådet följande synpunkter på lagtexten.

I första stycket p 1–3 bör lagrumshänvisningarna följa direkt efter ”kraven” och i p 4 direkt efter ”bestämmelserna”. Detta för att syftningarna bättre ska reflektera vad som avses. I p 4 bör ”enligt” bytas ut mot ”i” (jfr 16 kap. 13 a § första stycket p 4 plan- och bygglagen). I andra stycket bör det stå ”skydda eller främja”.

Paragrafen skulle då få följande lydelse:

Om det behövs för att kunna åtgärda en akut och påtaglig risk för en allvarlig brist på platser i kriminalvårdsanstalter eller häkten, får regeringen meddela föreskrifter om nödvändiga och tidsbegränsade undantag från

1. kraven enligt 2 kap. 6, 9 och 10 §§ på att hänsyn ska tas till allmänna intressen,
2. kraven enligt 8 kap. 9–12 §§ på tomter, allmänna platser och områden för andra anläggningar än byggnader,
3. kraven enligt 9 kap. på bygglov, rivningslov och marklov, och
4. bestämmelserna i 10 kap. 2–4 §§ om genomförandet av bygg-, rivnings- och markåtgärder.

Undantagen i sådana föreskrifter ska vara proportionella i förhållande till de intressen som de bestämmelser som anges i första stycket 1–4 avser att skydda eller främja.

Motsvarande ändringar bör göras i 16 kap. 13, 13 a och 13 b §§.

Det andra förslaget till lag om ändring i plan- och bygglagen

Lagrådet lämnar förslaget utan erinran.